

МІФОПОЕТИКА РОМАНУ ДАРИ КОРНІЙ „ЩОДЕННИК МАВКИ”

Андрій Гурдуз

Кандидат філологічних наук, доцент,
кафедра української літератури та методики навчання,
Миколаївський національний університет імені В. О. Сухомлинського (УКРАЇНА),
54030, м. Миколаїв, вул. Никольська, 24, e-mail: gurdai@mail.ru
UDC: 821.161.2“20”

ABSTRACT

Gurduz A. I. Mythopoetics of the Novel „Mavka’s Diary” by Dara Korniy.

In this article the mythopoetics of the novel „Mavka’s Diary” by Dara Korniy is analysed for the first time. Its combinatorial character is proved: it is accepted as the main folklore-mythological model (the mavka’s image, its nature and way of life), it is perceived mainly in the light of the author’s literary interpretation (in „The Forest Song” by Lesya Ukrainka) as the stereotyped in the Ukrainian cultural space, it is inserted in the system of the subsidiary in the novel and in the different degree re-interpreted traditional structures and behavioural social principles. The key gender accents, which are typical for the native „woman” mystic love novel, are also founded.

Keywords: mythopoetics, combinatorial principle, stereotype, gender accent, „woman prose”, love novel, reinterpretation.

Гурдуз А. И. Мифопоэтика романа Дары Корний „Дневник Мавки”.

В предлагаемой статье впервые рассмотрена мифопоэтика романа Дары Корний „Дневник Мавки”. Доказан её комбинаторный характер: принятая за основную фольклорно-мифологическая модель (образ мавки, её природа и тип существования), воспринимаемая преимущественно сквозь призму авторской литературной интерпретации (в „Лесной песне” Леси Украинки) как стереотипной в украинском культурном пространстве, вписана в систему вспомогательных в романе и в различной степени переосмысленных традиционных структур и поведенческих социальных установок. Определены также ключевые характерные для отечественного „женского” мистического любовного романа гендерные акценты.

Ключевые слова: мифопоэтика, комбинаторика, стереотип, гендерный акцент, „женская проза”, любовный роман, переосмысление.

Гурдуз А. І. Міфопоетика роману Дари Корній „Щоденник Мавки”.

У пропонуваній статті вперше розглянуто міфопоетику роману Дари Корній „Щоденник Мавки”. Доведено її комбінаторний характер: узятя за основну фольклорно-міфологічна модель (образ мавки, її природа і спосіб існування), що сприймається переважно крізь призму авторської літературної інтерпретації (в „Лісовій пісні” Лесі Українки) як стереотипної в українському культурному просторі, вписана в систему допоміжних у романі і в різний спосіб переосмислених традиційних структур і поведінкових соціальних настанов. З’ясовано також ключові характерні для вітчизняного „жіночого” містичного любовного роману гендерні акценти.

Ключові слова: міфопоетика, комбінаторика, стереотип, гендерний акцент, „жіноча проза”, любовний роман, переосмислення.

ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМИ

Популярність міського фентезі в літературно-мистецькому процесі XXI ст., зокрема українському, продовжує зростати, що з огляду на сучасні суспільно-культурні процеси закономірно. Дослідженість питання проблемна в силу ряду об'єктивних і суб'єктивних факторів і в вітчизняному контексті ускладнена вивченням цього мистецького корпусу не спеціально, а швидше як частини сучасної масової літератури, наприклад, С. Філоненко („Масова література в Україні: дискурс / гендер / жанр”, Донецьк, 2011 р.) та деякими іншими вченими. Крім того, українські студії з проблем розвитку фентезі здійснюються поки вельми аспектно і переважно на рівні окремих персоналій митців, логіка вибору яких часом не прозора.

Автором, творчість якого стала помітним явищем у сучасному вітчизняному літературному процесі, в тому числі фентезійному, є Дари Корній (псевдонім Мирослави Замойської). Підтвердженням сказаному служить висока дослідницька і читацька оцінка прози цієї письменниці, що в її активі нині 8 романів, із-поміж яких „Гонимарник” отримав III премію Всеукраїнського конкурсу романів, кіносценаріїв та п'єс „Коронація слова – 2010”, премію „Відкриття себе” (ім. В. Савченка) Міжнародної асамблеї фантастики „Портал – 2011”, а „Тому, що ти є” і „Зворотний бік світла” стали „вибором видавців” у рамках „Коронації слова” відповідно в 2011 і 2012 рр. Про системний аналіз наявного доробку мисткині при цьому поки не йдеться, тимчасом як поповнюється останній інтенсивно і становить цілком певний науковий інтерес. Першою комплексною розвідкою про фентезійний роман письменниці стала стаття А. Гурдуза [5], який згодом простежив динаміку і тенденції розвитку творчості авторки на цій ниві [4] – у першу чергу, в плані міфопоетики, питань традиції й новаторства в мистецькому контексті. Підхоплено розмову про особливості стилю Дари Корній було в розвідках Л. Романенко, Т. Белімової; надто емоційними й такими, що містять замало літературознавчого аналізу, стали більшість численних схвальних відгуків і рецензій – К. Соснюк і Ю. Железної, Н. Ліщинської, Т. Тарасенко й ін., передмови до виданих творів (Люко Дашвар, Г. Пагутяк, О. Хвостової та ін.).

Увагу в пропонованій студії зосереджуємо на своєрідності міфопоетики роману Дари Корній „Щоденник Мавки” 2013–2014 рр. – твору, не дослідженому хоча б у силу його новизни, але, на наш погляд, досить вагомому для творчості авторки. Будучи ідейно пов'язаний з „Гонимарником” і формуючи з ним специфічну смислову й опосередковану генетичну єдність, „Щоденник Мавки” важливий і для повноти трактування резонансного в Україні твору-попередника (недарма з виходом „Гонимарника” за Дарою Корній закріпилось неофіційне звання „української Стефані Майєр”), і як факт еволюції в творчості письменниці фентезійної теми. Ключовими в нашому аналізі стають а) виявлення природи міфопоетики „Щоденника Мавки”; б) з'ясування особливостей роботи автора в романі з локально-культурними і національно-літературними стереотипами; в) фіксація основних гендерних акцентів на ідейному рівні твору. Крім того, принциповим під час аналізу стає розгляд тенденцій динаміки міфопоетики і виявлення загальних закономірностей поетики прози Дари Корній.

ВИКЛАД ОСНОВНОГО МАТЕРІАЛУ ДОСЛІДЖЕННЯ

На відміну від попередніх творів Дари Корній („Гонимарник”, „Зворотний бік світла” 2012 р., „Зворотний бік темряви” 2013 р. й ін.), „Щоденник Мавки” відносимо до містичної любовної романістики дещо умовно, як любовний квазімістичний твір. Традиційний для містичної прози діалог реальності й ірреальності в „Щоденнику Мавки” – метафора вже на рівні тексту. Визначення героїнею Магдаленою (Магдою) чоловіків-донжуанів і жінок відповідно як Чугайстрів і Мавок так само умовне, як і друге „народження” Магди після розриву її шлюбу з Романом, як повторювана в тексті думка про паралельні світи Магди і Романа [9, 176] чи різні виміри життя [9, 237].

Ефект своєрідної вібрації основних у романі образів – Мавки, Чугайстра, а також козака Мамає (і, частково, Магдалени) – виникає завдяки асоціативним переходам у розповіданні від одної до іншої смислової площини цих у даному разі полісемантичних імен. До

подібного типу опрацювання національно-культурного матеріалу Дара Корній уже вдавалася в „Гонимарнику”, міфопоетика якого відбулася значною мірою завдяки звертанню авторки до „Тіней забутих предків” М. Коцюбинського і „Лісової пісні” Лесі Українки [5, 231–232].

У „Щоденнику Мавки” спосіб опрацювання класичного літературного, легендарно-історичного й фольклорно-міфологічного матеріалу ускладнився. Образ Мавки осмислений як умовна постать жінки, зрадженої чоловіком (Чугайстром), і водночас як власне особа основного оповідача, Магди, що остання себе ідентифікує з особливою крилатою Мавкою – месницею за образи всіх жінок-„Мавок”. За матричні в романі приймаються кардинально переосмислені письменницею „відносини” міфологічних лісових дів і чугайстра: відоме з фольклору нищення чугайстром мавок у книзі Дари Корній піднесено як убивство Чугайстром кохання, що рівнозначно смерті Мавки; при цьому кожний Чугайстер – звабник Мавок побоюється зустріти „фатальну” Мавку, яка в нього „вихопить душу” [9, 148]. Отже, проекція докорінно зміненої моделі відносин фольклорно-міфологічних істот на стосунки сучасних чоловіка і жінки є основним прийомом міфопоетичного змалювання описуваних у книзі подій. Появу самої Магди в іпостасі Мавки пояснено переродженням героїні в результаті її символічної смерті через руйнування сім’ї (повір’я підтверджують, що народженню мавки передують специфічна смерть людини) й вишукано „підкріплено” попередньо вміщеною легендою про здатність людини змінити долю („Про долю, яку конем не об’їдеш”, у розділі 1). Помста Магди-„Мавки” донжуанам асоціюється з буквальними діями міфологічних мавок: заманювання чоловіка-зрадника в сіті підступної коханки, де він втрачає себе, дійсно, схоже на згубне заманювання людини в лісову хащу. Прикметно, що тут Магда-месниця витримує своєрідний кодекс честі, не чіпаючи чесних і порядних чоловіків.

Водночас фольклорний („Сум в очах Мавки, правічний сум” [9, 237]) та оригінально переосмислений образ мавки у Дари Корній доповнюється (і часом заміщений) семантикою постаті Мавки з „Лісової пісні” Лесі Українки: драма-феєрія чи окремі факти її змісту неодноразово згадуються в романі – Магдою [9, 25], Олексієм [9, 194] та ін., – чим забезпечується певна „присутність” класичного твору в тексті новішого, своєрідний другий план звучання „Щоденника Мавки”, осмислюваного і як квазіпродовження (квазісиквел) модерністської феєрії. Отже, первісно негативний у ставленні до людей образ мавки, яку справедливо карає чугайстер [1, 281], у романі Дари Корній піднесений як позитивний – і жертвний, причому немала заслуга в такій інтерпретації належить „Лісовій пісні”. Так, у думках Олексія Мавка „...ніжна, добра, вразлива, яку зраджували, якій виривали з грудей серце, топтали душу, а вона... Вона народжувалася знову, бо дуже хотіла жити і в серці мала те, що не вмирає” [9, 267] (варто додати, однак, що в контексті гуцульської міфології – а життя Дари Корній напряду пов’язане з Західною Україною – у трактуванні взаємин мавок з людьми „переважають позитивні риси” [6, 252]).

Сказане закономірне, оскільки симпатизування ворожим людині уособленням сил демонології характерне для літературно-мистецького процесу і модернізму, і II половини ХХ – ХХІ ст., зокрема, їх „одухотворення”, презентування в жертвному ореолі і под. [детальніше див.: 3, 65]. Негативний же показ надприродних істот, які, за віруваннями, добре ставляться до людей, мистецтву другого вказаного періоду також властивий, і в „Щоденнику Мавки” в такий спосіб змальовано чугайстра [6, 254] – класичного „охоронця людини далеко від дому” [1, 593]. До слова, „Щоденник Мавки” є яскравим свідченням тому, що в результаті впливу „Лісової пісні” на читача семантика авторської (Лесиної) версії образу мавки практично „замінила” в українському культурному просторі як основну матричну (фольклорно-міфологічну) семантику цього образу (прикметним буде протиставлення тут російських однойменних творів „Мавка”: повісті Ф. Гримберг 2001 р. і оповідання О. Чернобровкіна 2014 р.). Свого часу подібна „заміна” семантики історичного на семантику гетевського образу Фауста з однойменної трагедії відбувається в німецькій літературі.

Традиційне протиставлення (чи дистанційованість) у містичній або містично орієнтованій прозі героїв та (чи) їх одноплемінників, приналежних до різних світів, цивілізацій, рас, родів тощо (люди – нелюди, вампіри – перевертні і под.), у романі „Щоденник Мавки” також витримане і пояснене тим, що Мавки і Чугайстри – творіння різних стихій: Мавки –

„діти вітру, діти волі, діти любові, діти життя вічного...” [9, 98], „Чугайстри – діти землі” [9, 98].

Про максимально можливий ступінь протилежного первісному осмислення образу Мавки в творі Дари Корній свідчить наділення її крилами („Ти крилата Мавка” [9, 98]) – атрибутом переважно представників „вищої міфології”. Закоханий Олексій торкається до Магди „...так трепетно, мов до святої води...” [9, 234], в його очах її руки – „то крила підбитої чайки” [9, 214], а сама героїня „крилато” посміхається [9, 294]; Магда не раз говорить про свої (поламані) крила [наприклад, див.: 9, 267; 9, 296]. Узагалі мотив крилатості душі, окриленості почуття кохання в романі – один з головних. Пригадаймо, що постать героїні „Гонихмарника” теж овіяна ореолом вищості: „...Аліна на Смотричі, мов ангел у зеленому вінку з її волосся, а за спиною крила, зіткані з південного вітру. Хто сказав, що ангели мають бути білими?” [7, 228]; крім того, тут героїня бачить себе крилатою уві сні [7, 262–263]. Отже, в постатях як Аліни з „Гонихмарника”, так і Магди із „Щоденника Мавки” спостерігаємо поєднання рис язичництва (Мавки) і християнства (ангела) – певний символічний оксюморон, який посилює своєрідну вібрацію образів героїнь у цих творах. Не дарма в „Гонихмарнику” в очах Сашка Аліна – ангел, а в очах Градобура – відьма [7, 278]; у „Щоденнику Мавки” Магда – і благочестива жінка, „Єва” (для Олексія: „Жінка з мого ребра” [9, 236]), і дама-вамп для чоловіків-„чугайстрів” (після її вимушеного переродження); багатозначно тут звучить репліка Олексія при його знайомстві з героїнею: „Марія з Магди?” [9, 190]. Варто порівняти описаний ефект вібрації образу героїні в названих творах Дари Корній і специфічну вібрацію, хоча й іншої природи, образу нявки-Марічки в „Тінях забутих предків” М. Коцюбинського [5, 233].

Характерно, що в „Гонихмарнику” Аліну в дитинстві батько називає Мавкою [7, 205] – в „Щоденнику Мавки” маленьку Магду так кличе прабабуся [9, 194]. Подібно в ці романи Дари Корній вписана лінія „Лісової пісні”.

Послідовне проведення і поєднання в „Щоденнику Мавки” християнської й язичницької лінії стосується не тільки образу Магди-„Мавки”. Біблійний контекст також актуалізований у зв’язку з постаттю Олексія: наприклад, герой, обравши собі за духовного наставника Г. Сковороду, говоритиме про повернення Магди-„Мавки” до нього як частини до цілого: „...Мавко. Ти – моя жінка... З мого ребра, з моєї плоті. Ти просто повернулася до мене...” [9, 237]. Водночас для Магди Олексій асоціюється з козаком-характерником Мамаєм і на прохання коханої малює картину з крилатим Мамаєм. Уведення в текст роману постаті Олексія-„Мамає” не може не нагадати образ козака-характерника з ранішого „Гонихмарника”. Крім того, в „Гонихмарнику” характерник стає своєрідним учителем, наставником Аліни, так само в „Щоденнику Мавки” Олексій для Магди – й духовне спасіння. Останнє, знову ж, символічно, адже, як „Мавка”, Магда позиціонована, в першу чергу, в язичницькому контексті, а Олексій – у християнському.

Нарешті, героїні „Гонихмарника” і „Щоденника Мавки” – натури сильні і творчі: Аліна – художниця, Магда – письменниця (художником є обранець Мавки – Олексій). Названі риси властиві героїням українського любовного містичного роману в цілому, адже саме такі особистості здатні вступати в діалог з ірраціональним світом: пригадаймо написання книг Сніжаною з „Дзеркала єдинорога” Л. Таран і Євпраксією з „Мантри-омани” В. Гранецької, творення власної історії-казки „феєю казок” Марго із „Зла” Л. Баграт і под.

Як видно, кардинальні зміни в інтерпретації легендарно-міфологічних образів властиві прозі Дари Корній. Поряд з її жінкою-характерницею в „Гонихмарнику”, бачимо „крилатих” Мавку і козака Мамає в „Щоденнику Мавки”.

В інтертекстуальному плані „Щоденник Мавки” цілком орієнтований на українську літературну традицію (своєрідним центром тут є творчість Г. Сковороди – його вислови винесені в епіграфи частин книги, неодноразово цитовані й обіграні її героями, особливо Олексієм, для якого думки українського філософа стають дороговказом), і присутність алюзій і ремінісценцій на зарубіжний культурний контекст у романі (на твори Л. Толстого [9, 177], М. Горького [9, 22], А. де Сент-Екзюпері [9, 170] та деяких інших митців) незначна, що різко відрізняє „Щоденник Мавки” від інших творів і Дари Корній, і багатьох інших українських фентезійних прозаїків кінця ХХ – ХХІ ст. (чи не абсолютне домінування в цьому віт-

чизняному художньому корпусі зарубіжного культурно-літературного контексту спостерігаємо в „Мантрі-омані” В. Гранецької [детальніше див.: 2, 140]).

Варто зупинитись також на яскраво виражених у „Щоденнику Мавки” ґендерних акцентах. На діаметрально протилежно змінений план „відносин” мавок і чугайстра в романі ми вже вказували: ситуація, коли Мавка стає месницею й полює на Чугайстрів, нагадує певне жіноче повстання проти (світу) чоловіків („світ Чугайстрів” [9, 150]). Невипадкові в тексті твору, очевидно, й наступні моменти: кожному Чугайстру письменницею „дається” страх зустрічі „фатальної” Мавки; Олексій же розуміє, що все життя *чекає повернення* Магди як своєї жінки [9, 237–238], тимчасом як чекання судженого – жіноча прерогатива.

Водночас простежуємо своєрідне переакцентування порівняно з „Лісовою піснею” Лесі Українки: якщо в модерністичній драмі-феєрії Мавка прагне людського і слабший духом Лукаш, а в „Гонимарнику” сильніша духом Аліна бореться за душу Сашка-гонимарника, то в „Щоденнику Мавки” героїня в своїй помсті Чугайстрам (реалізованій у звабленні їх і тілесному коханні з ними) прагне „...не забути, як то воно бути живою...” [9, 153], і паралельно шукає „...того єдиного, через тугу до якого загинула. ...не для того, щоб погубити, а щоб забрати своє собі” [9, 178]. Очевидно при цьому, що окреслені в „Гонимарнику” і „Щоденнику Мавки” ситуації відповідають письменницькій концепції Дари Корній [8]).

ВИСНОВКИ І ПЕРСПЕКТИВИ ДОСЛІДЖЕННЯ

Як видно, міфопоетика роману „Щоденник Мавки” комбінаторного характеру: основний асоціативний функціонал тут становить узятя за ключову фольклорно-міфологічна модель (образ мавки, її природа і спосіб існування), що сприймається переважно крізь призму авторської літературної інтерпретації (в „Лісовій пісні” Лесі Українки) як уже стереотипної в українському культурному просторі, і вписана в систему допоміжних у романі і в різний спосіб переосмислених традиційних структур (Марії Магдалени, козака Мамаєва та ін.) і поведінкових соціальних настанов (зокрема: „народжені крилатими і – для плазування”, „сильна жінка – слабкий чоловік”). Важливо, що подібна до вказаної міфопоетична комбінаторність властива українській містичній любовній романістиці ХХІ ст. [детальніше див.: 2, 139–140].

Узагалі містичний любовний роман Дари Корній органічно вписується в чинну парадигму фентезійної прози, багатий на оригінальні художні рішення і при комплексному вивченні демонструє системні ознаки мистецького зростання письменниці, специфічні внутрішні закономірності її художнього світу, зокрема, більшу зосередженість авторки з часом на східнослов'янських художніх моделях [також див.: 4, 66]. Динаміка творчості Дари Корній дозволяє говорити про її значний мистецький потенціал, який при збереженні наявних художніх тенденцій розвитку її прози в майбутньому може бути відкритий вповні і заслуговує на уважне контекстне вивчення (щоправда, її роль в українській літературі поки не варто перебільшувати, як це робить, скажімо, Л. Романенко [10, 85]).

Нарешті, фентезійна проза загалом, як і обговорюваний її різновид, має широкі перспективи студіювання і є закономірним явищем сучасного культурно-літературного процесу.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Войтович В. Українська міфологія / Валерій Войтович. – К. : Либідь, 2002. – 664 с.
2. Гурдуз А.І. Комбінаторна міфопоетика роману Вікторії Гранецької „Мантра-омана” / А. І. Гурдуз // Studia methodologica. – Тернопіл. нац. пед. ун-т імені В. Гнатюка. – Тернопіль : РВВ ТНПУ ім. В. Гнатюка, 2014. – Вип. 38. – С. 138–144.
3. Гурдуз А. І. Літературно-мистецька вампіріада другої половини ХХ – першого десятиліття ХХІ століть: інтрига переосмислення / А. І. Гурдуз // Науковий вісник Миколаївського державного університету імені В. О. Сухомлинського : зб. наук. пр. Сер. : Філологічні науки / за ред. В. Д. Будака, М. І. Майстренко. – Миколаїв : МНУ ім. В. О. Сухомлинського, 2013. – Вип. 4.12 (96). – С. 64–72.

4. Гурдуз А.І. Міжкультурний діалог як проблема українського фентезі XXI століття / А. І. Гурдуз // Науковий вісник Миколаївського державного університету імені В.О.Сухомлинського : зб. наук. пр. Сер. : Філологічні науки (літературознавство) / гол. ред. В. Д. Будає, гол. ред. сер. О. С. Філатова. – Миколаїв : МНУ ім. В. О. Сухомлинського, 2014. – Вип. 4.14 (111). – С. 63–69.
5. Гурдуз А. Роман Дари Корній „Гонимарник”: місце в мистецькому контексті з погляду традиції й новаторства / А. Гурдуз // Українознавчий альманах / ред. кол. : М. І. Обушний (відп. ред.) та ін. – К.–Мелітополь. – 2012. – Вип. 9. – С. 229–235.
6. Гуцульщина : історико-етнографічне дослідження / АН УРСР. Ін-т мистецтвознав., фольклору та етнографії ; Арсенич П. І. та ін. – К. : Наукова думка, 1987. – 472 с.
7. Корній Д. Гонимарник / Дара Корній ; передм. Люко Дашвар. – Харків : Книжковий клуб „Клуб сімейного дозвілля”, 2010. – 336 с. : іл.
8. Корній Д. [Про Стефані Майєр] : інтерв'ю в київ. книгарні „Є” 01.06.2012 р. [Електронний ресурс] / Дара Корній ; модератор М. Кідрук. – Режим доступу : <http://www.youtube.com/watch?v=8hJ-mwDp5ml&feature=relmfu> .
9. Корній Д. Щоденник Мавки : роман / Дара Корній. – Харків : Книжковий клуб „Клуб сімейного дозвілля”, 2014. – 304 с.
10. Романенко Л. В. Кохання у творчості Дари Корній : (за романами „Гонимарник” і „Тому, що ти є” / Л. В. Романенко // Вісник Маріупольського державного університету. Сер. : Філологія. – Маріуполь, 2012. – Вип. 7. – С. 80–85.